Preis 30 Heller.

ВІСТНИК

(Nachrichtenblatt des Bundes zur Befreiung der Ukraina)

Союза визволення України

Виходить що тижня в неділю.
Річна передплата виносить 10 К., 10 Мар., 2 Дол., 4 рублї, піврічна 5 К., 2 рублї, квартальна 3 К., 1·20 рублї. :-: Ціна сього числа 30 сот., 10 коп.

Редаґує Комітет.
Видає і відповідає за редакцію: **Волод. Біберович.**
Адреса редакції: Wien VIII., Josefstädterstraße 79, II. Stiege, Tür 19. Адмінїстрація: Tür 6.

Менших рукописей і віршів не звертаєть ся; з приводу того не входить ся в нїяку переписку.

III. рік. Ч. 9—10. Відень, 30 сїчня 1916. Ч. 69—70.

Просимо відновити передплату на р. 1916. Инакше здержить ся висилку часописи. Наших прихильників просимо зєднувати нам ласкаво як найбільше нових передплатників.

Чорне море й інтереси центральних держав.

Півурядові „Биржевыя Вѣдомости“ принесли недавно замітну статю Струве, в якій між иншим ось що говорить ся про кінцеві цїли Росії: „Полїтична й соціяльно-культурна думка всїх країв займаєть ся вперто умовами й формами будучої мирової працї народів. Спосіб, яким обговорюєть ся сї питання в Нїмеччинї, показує, що ще не на часї навіть порушуваннє питання про робленнє миру. Як що має прийти до миру, мусїла-б Нїмеччина зрезиґнувати з цїлей, які поставила вона собі перед вибухом війни. Та се могла-б учинити тільки побіджена Нїмеччина. Як тепер стоять справи, не можна сподївати ся швидкого кінця боротьби народів.

„Які-ж умови тривкого миру в Европі? Причину війни треба звести до завдання Нїмеччини супроти своїх союзників. Взаємини, котрі настали тепер між Нїмеччиною з одного боку й австрійсько-угорською монархією та Туреччиною з другого, загрожують істнованню Росії й Анґлії. Нїмеччину треба зіпхати до границь, які їй належать ся й які можна погодити з інтересами инших незалежних могутнїх держав, звідсїль приказуюча життєва конечність для Росії й Анґлії нарештї розвязати австрійсько-угорське й турецьке питанне. Крім розвязки сих питань у змислї знищення Австро-Угорщини як звязаної з Нїмеччиною могутньої держави й передачі морських проливів Росії немає нїякої мови про мир для Росії й Анґлії. Засидженнє Нїмеччини на морських проливах є не тільки поважним загроженнєм Росії, але також Анґлії. А турецьке питанне звязане тїсно полїтично й мілїтарно з питаннєм Австрії, як показав виступ Болгарії в ролї союзника центральних держав.

„Знищенне австрійсько-угорської монархії конечне, бо ся держава звязала свою ролю могутньої держави з ролею аґресивної Нїмеччини. Задача, яку має розвязати будучий мир, проста: він мусить спровадити Нїмеччину в її „природні“ границї та зробити неможливим на будуче, щоб Австро-Угорщина, Туреччина й Болгарія бороли ся для цїлей її завойовницької полїтики. Се основи будучої европейської переміни, від яких не може відступити російська полїтична думка“.

Коли таке співають поступовцї Росії, то про що мріють „істінно-русскі“ круги? А все-таки цїкаво, що ті самі „істінно-русскі“ не бажають собі, щоб відбивати Польщу, й відповідні просьби предложили російському цареви. Їх арґументованнє не свіже. Давно вже перед війною піддавано гадку виміни чи навіть продажі польських земель, бо Поляки ніби-то стоять на перешкоді тривкійшому сконсолїдованню Росії та швидшому осягненню кінцевих цїлей пануючої московської нації. Забуває на се преса центральних держав, як і передвчасно бачить усуненнє російської грози в розвязцї балканського питання й тїсно звязаної з ним справи проливів. Хто так могутнїй, як Росія, й має Чорне море, той мусить скорше чи пізнїйше добути вихід з Чорного моря. А Чорне море матиме так довго Росія, як довго матиме в своїй власти не головну силу, але навіть хочби меншість українських земель.

Львівська державна наукова бібліотека

Зрозуміннє того бачимо в останніх часах навіть серед Мадярів. Визначний мадярський політик і учений, підписаний буквами А. К., помістив у поважнім угорськім будапештенськім місячнику „Das junge Europa“ в книжці за падолист і грудень статю „Світові політичні завдання Німеччини. Угорське бажаннє“ (Deutschlands weltpolitische Aufgaben. Ein ungarischer Wunsch, стор. 36—41). Читаємо тут, що „німецький цїсарь повинен і мусїтиме запанувати також над Чорним морем. Здїйсненнє сього домагання означало-б сповненнє потрійної цїли: 1. тривке розторощеннє царського імперіялїзму, 2. не виставлене на небезпеку, безпосереднє полученнє з магомеданським світом і 3. кінцевий упадок абсолютистичного панування Анґлії над морями“.

Зазначивши, що три части російської держави творять основу могучости й завойовницької кортячки Московщини: російська Польща, балтійські провінції й Україна, говорить дуже поважана на Угорщині особистість ось що про останню: „А Україна для Росії тим, чим для Антея була земля, невичерпане джерело її сили: тут живе тридцять мілїонів козаків Росії, тут росте 150 мілїонів метрових цетнарів пшениці, тут має Росія 30 мілїонів штук рогатої худоби, свої найбільші копальні вугля та заліза. А що для Европи має ще більше значіннє, з України може загрожувати Росія Царгород і турецькі морські вузини. Як Україна перестане належати до російської держави, тоді стане безпредметовою російська політика, ведена від 200 лїт, не тільки змаганнє опанувати Царгород і дорогу через Дарданелї, але й уся гра на Балканї. Бо-ж балканська політика має тільки цїль промостити дорогу до Стамбулу; ся дорога стає непотрібною, як її кінцевий пункт відсунеть ся врештї від російської ненаситности.

„Головна цїль світової війни та, щоб раз на все поставити границю російським завойовницьким змаганням на Орієнтї, царському імперіялїзмови. Одначе се станеть ся тільки тодї, коли здавить ся царський імперіялїзм. Не російський нарід, але царський імперіялїзм треба повалити на землю, бо тільки він був причиною, що на небі Европи, тим більше Угорщини, так часто надтягали грізні хмари“.

Царського імперіялїзму не повалить ся відірваннєм Польщі від Росії. До того Росія може запалати жадобою реванжу. А „Росія не сміє забажати нїякої відплати задля Поляків, навіть не сміє мати можности думати про неї. Одначе сього можна тільки тодї сподївати ся, коли зовсїм ослабить ся царський імперіялїзм, який з такою твердою волею пхаєть ся на балканський півострів, й позбавить ся її згаданих трьох джерел її могучости. Вони й так чужі области, які Росія має несправедливо й нїколи не могла їх змосковщити. Московські царі здобули Україну в половинї 17 столїття, балтійські провінції по мирі в Упштадтї на початку 18 віку, а Польщу щойно при кінцї 18 стол. й сї области досї зостали ся ще чужими тїлами російської держави. На Українї привитав би нарід визволюючі армії центральних держав так само радісно, як ми се бачили в російській Польщі“.

Про конечність визволення України з російського ярма думали вже в Німеччинї за часів Бісмарка, одначе заслугою щойно побісмарківської нїмецької політики є втягненнє Чорного моря в сферу нїмецьких інтересів. Нова нїмецька світова політика поборює абсолютистичне пануванне Анґлії на морях. Але що в північнім морі не може Німеччина поконати зовсїм Анґлії, треба напасти на Анґлію в Середземнім морі. Одначе дорогу до Середземного моря замикає Ґібральтар, тому можна зайти туди щойно манівцями через Чорне море, вихід з котрого, Босфор і дорога через Дарданелї, находять ся тривко в руках союзника Німеччини. До Чорного моря веде дорога через Україну й „тому треба видерти її цареви та наново здвигнути стару київську державу“. Через увільненнє України та вільний доступ до Чорного моря відбереть ся царському імперіялїзмови силу реванжу й Німеччина забезпечить собі полученнє з Туреччиною.

Зазначуємо сей знаменний мадярський голос саме тепер, коли др. Гіядор Стрипський видав перший зошит мадярського двотижневника „Україна“ (Ukránia). Політичну вартість української нації для Мадярів зрозумів Микола Семере, що визначив 10000 К нагороди за працю, яка всесторонньо висвітлила-б мадярські расові й історичні звязи з Українцями. Новий симпатичний журнал поставив собі цїлю обговорювати й освітлювати культурні й господарські взаємини межи Мадярами й Українцями. В добре зрозумілім інтересї мадярської нації лежить не мати в сусїдстві нї такої части світа для себе як Росія, нї якогось державного новотвору, сотвореного на млин московських політичних інтриґ. Тому витаємо щиро появу мадярської „України“, яка має в цїкавих студіях, знайомити Мадярів з історією української нації, з її багатою літературою в артистичних перекладах, з науковими, літературними й публіцистичними працями про угорські справи в українській мові, й сподіваємо ся, що угорська державність скрізь, де зайде потреба, промовить своє могутнє слово в обороні найнещасливійшої, бо найбільше поневоленої української нації.

Галичина в життю України.

VIII. Значіннє австрійської України в часї російської окупації для української справи в Росії.

Що Росія сеї своєї цїли не осягнула би, хочби їй і було вдало ся задержати австрійську Україну в своїх руках, певність сього дає нам уся дотеперішня історія українського народу. Знищивши ті вищі форми українського національного життя, які розвинули ся в австрійській Україні, Росія була би спричинила припізненнє українського національного розвитку, який тепер мав би нові перешкоди на своїм шляху, одначе певна річ, що український нарід переміг би й ті перешкоди.

Тим більше, що вищі форми українського національного життя в Австрії, хочби їх і знищило російське правительство, все-таки зоставили би свій слїд, який навіть серед найважших умов мусїв би корисно зазначити ся на дальшім життю українського народу.

Бачило ся се виразно в часї російської окупації австрійської України. Вже сам факт, що тут Росія застала вищі форми українського національного життя, яких не було в російській Україні й до яких російські націоналїсти відмовляли не тільки прав, але також і здібностей українському народови, причинив ся до заінтересування українською справою в Росії. Коли в Росії ставило ся перешкоди розвиткови сих вищих форм українського національного життя, в зайнятій Росією австрійській Україні треба було сї форми нищити, бо тут вони вже були. А сей факт істнування сих вищих форм українського національного життя не міг не будити — бодай серед якоїсь части російського громадянства— критичного відношення до противукраїнської політики російського правительства, не міг не викликати міркувань, який шлях правильний: чи руйнувати вищі форми українського національного життя в зайнятій австрійській Україні, чи признати законність такого розвитку й не ставити йому перешкоди також у російській Україні.

Очевидно, така переоцїнка вартостей відбуваєть ся загалом поволи, а в Росії, де державна власть так пригнїтає громадську думку, та ще в українській справі, де політика правительства лишила глибокі слїди на політичній думцї цїлого громадянства, тим більше годї було ждати якоїсь різкої переміни, особливо в часї війни. Та все-таки російська преса нїколи передтим не інтересувала ся так українською справою, як саме в часї російської окупації австрійської України. Коли передтим про українську справу писала сливе виключно російська противукраїнська преса, а та часть російської преси, від якої по її політично-суспільнім світоглядї можна було сподївати ся оборони української справи, або зовсїм мовчала або говорила про неї й по формі й по змістї дуже небагато, — тепер побіч україножерних виступів російської націоналїстичної преси, як консервативної, так і лїберальної появили ся також численні голоси в оборонї українства загалом і зокрема в зайнятій австрійській Україні. Розуміють ся, сї голоси не виходили з рам російської державности, — сього й годї було-б від них ждати, — але все-таки боронили вони права українського народу до вільного національного розвитку в російській державі.

Не зостав ся без корисних наслїдків для української справи в Росії також побут російських військ і російських властей в австрійській Україні. Тут вони дістали практичну лєкцію українського національного життя; побачили як живий факт те, про що багато з них і зовсїм не знало; переконали ся, що те, що російська противукраїнська преса представляла їм, поборюючи українські змагання в Росії, як орґанїчну неможливість, тут живе й розвиваєть ся; пізнали вкінцї всю неправдивість тверджень тої-ж преси про істнованнє „російського народу“ в Галичинї та про силу російсько-національного руху, як також моральну нїкчемність провідників того руху, яких навіть офіцер російського штабу, капітан Наркевич, редактор „Львовск-ого Военн-ого Слова-а“, публично назвав у своїм орґанї людьми з „рабською моралю“ й „дезертирами свого народу“.

Особливе значіннє мала російська окупація австрійської України для тої української народньої маси, яка прийшла сюди як російське військо, як також для тих інтелїґентів „тоже-малороссов“, що прийшли сюди чи в військовім, чи в урядницькім характері. Ся українська маса, з сильним українським етноґрафічним почуттєм, одначе не перетопленим на українську національну свідомість, побачила тут зовсїм новий для себе світ, живий орґанїзм українського національного життя, що розкрило перед нею можливости, про які вона, як думала, то хиба тільки в мріях.

Тай російські полонені української народности вернуть з Габсбурзької монархії до своєї держави не ті, що попали в полон. Завдяки приналежности части української землї до Габсбурзької монархії й тим вищим формам національного життя, які тут виробив український нарід, їм також відкриють ся очі на українську національну справу й їх обовязки перед нею.

Як по словам римського поета полонена Греція своєю культурою полонила свого побідника-Рим, так австрійська Україна, залита російською інвазією, своїми вищими формами українського національного життя принесла користь українській справі в Росії.

Навіть якби було довело ся австрійській Україні зостати ся під російським пануваннєм, якби її вищі форми українського національного життя були знищені, все-таки вони були-б зоставили слїд, який мав би значіннє для розвитку української справи в Росії.

Тим більше тепер, коли австрійська Україна знов вільна від російської інвазії, треба сподївати ся, що українська справа, завдяки розвиткови вищих форм українського національного життя в австрійській Україні, вийде з теперішньої світової війни побідно, що український нарід через сю війну значно наблизить ся до здїйснення свого ідеалу Вільної України.

Др. М. Лозинський.

Противоєнний рух у правих кругах Росії.

Той час, коли сливе цїлу Росію, з виїмкою хиба робітничих мас, захоплював шовінїстичний шал війни, вже давно минув. Упертими прихильниками війни лишають ся ще російські помірковані й лїберальні партії й то з зовсїм зрозумілих причин. Російський великий промисл заробляє величезні ґроші на воєнних доставах, а до того він, захищений на російськім ринку від нїмецької конкуренції, підбиває цїни вгору, збільшуючи до неможливих розмірів всеросійську дорожню. Се зовсїм пояснює й ту обставину, що найбільш войовничими орґанами являють ся „Утро Росії“, орґан московського мілїонера Рябушинського, „Русское Слово“, „Биржевыя Вѣдомости“ й инші орґани великої російської буржуазії. Незле заробляє й російська інтелїґенція в патріотичних комітетах усякого роду, а поза тим лїберали, що ґрупують ся біля „Рѣчи“, „Русск-их Вѣдомостей“ і до них подібних напрямом орґанів, старають ся захопити в часї війни полїтичну власть у свої руки, знаючи, що провадити війну без допомоги громадянства річ досить трудна, отже і старають ся її затягнути можливо довше.

Російським аґраріям ведеть ся в часї війни не так добре: замкненнє Дарданелїв і всїх границь Росії для вивозу хлїба й небувала кріза в залїзничім русї роблять великі шкоди дїдичам і сильно зменшують войовничий запал крайнїх правих партій, що опирають ся головним робом на земельну аристократію. Крім того правих дуже немило вразив зріст впливу лїбералів на правительство. Домагання поступового блоку сильно налякали крайнїх правих і вони хотїли-б швидше припинити війну з Нїмцями, нїж програти війну з лїбералами. Одна з правих часописей писала в свій час: „Хиба варта провадити війну, коли приневолені йти в відставку такі люде, як Рухлов“. Але крім Рухлова пішли в відставку й його товариші та праві почали робити поважні заходи в тім напрямі, щоб заключити окремий мир з Нїмеччиною. Мирову аґітацію провадили праві з „патріотичних оглядів“ конспіративно, але виступ княгині Васильчикової виявив недвозначно, що значна частина російської аристократії стараєть ся добити ся окремого миру з Нїмеччиною. „Новое Время“ повідомляє, що по своїм приїздї до Петербурга Васильчикова поновила свої старі звязки з цїлим рядом представників петербурзької аристократії, при чім у розмовах з ними відкрито говорила про конечність негайного заключення миру. З ревеляціями проти петербурзьких миротворців виступає й радикальна „Кіевская Мысль“, пишучи: „Нашим правим не пощастило ся доказати, що чутки про окремий мир з Нїмеччиною се вигадки. По ревеляціям Родзянка мінїстер внутрішнїх справ признав у буджетовій комісії, що княжна Васильчикова не міт, а дїйсність і що мінїстрови відомі особи, з якими вона вела переговори. Тепер у французькім журналї „Revue de Paris“ пан Барєр твердить, що праві домагали ся негайного заключення окремого миру. Пан Барєр, поінформованнє котрого стоїть поза межами сумнїву вже через те, що його ревеляції зявили ся в пресї наших французьких союзників, заявляє, що він не вважає можливим назвати всїх замішаних у сїй справі й обмежуєть ся поки-що назвищами Щегловітова та Маклакова, що взяли таку дїяльну участь у з'їздї правих у Петербурзї. Се вони зараз по здобуттю Львова Австрійцями почали аґітацію за миром з Нїмеччиною“.

У більш обережного російського правительства Васильчикова найшла не таке добре прийняттє, як у правих партій: Хвостов попереджений Родзянком, до якого необережна княжна звернула ся з листом, не захотїв навіть з нею говорити, а петербурзька поліція приневолила її виїхати до маєтку її сестри на південь. Але сама вже та обставина, що особу, яка провадила довший час противоєнну аґітацію, покарано тільки тим, що вислано її з Петербурга, показує в деякій мірі, що російське правительство зовсїм не таке вже готове вести довго війну, як се стараєть ся показати Хвостов у Думі.

М. Троцький.

Що тепер дїєть ся в Росії?*

Розкладова праця Думи.

Перший рік війни проминув для Росії під знаком „волї до побіди“ та кличем зєднання народу з правительством. Се зєднаннє розпочало правительство в порозумінню з буржуазією. Бюрократія змобілїзувала всї придатні сили й засоби, щоб нїби чарами викликати ілюзію єдности волї й тїсного співробітництва соціяльних сил. Усе, що не гармонїзувало з сею ілюзією, старанно затушовувало ся обєднаними силами зацїкавлених у тім кляс і соціяльних ґруп так, що на око здавало ся, що й справдї перед глядачем живий державний орґанїзм. Уступленнє з Галичини виправдувано попереду стратеґічними причинами, а потім тимчасовою недостачею муніції. Офіціозна й лїберальна преса піддержувала офіціяльні звідомлення з перебігу війни та пропаґувала той погляд, що невдачі в Галичинї се тільки відокремлені події тимчасового характеру, з котрих не треба робити загальних песимістичних виводів. Але слїдом за Галичиною прийшли здача Варшави, втрата цїлого ряду кріпостей, котра рівночасно була звязана з нечуваним відходом російської армії на 500 кільометровім просторі. Сей побідний похід нїмецьких й австрійських армій розвіяв усї ілюзії обєднання правительства з народом, знищив наглядність істнования державної орґанїзації, котра була би здатна й мала силу бодай боронити себе.

Під ударами злучених армій задріжала й сливе розвалила ся гнила будова абсолютизму, прикрашеного нїби-то конституційними зверхнїми прикрасами. Навіть для простого ока стали видними його дїрки й щілини. Таким чином треба було припинити фальшиву гру в єдність сил. Правительство само залишило сю гру тай лїберали відкинули її як непридатний засіб. Державна Дума в своїй третїй сесії порвала з тактикою протиставлення зорґанїзованим силам во-

* **Від Редакції.** Відомий російсько-нїмецький соціяліст, публїцист і полїтик Парвус видає в Мюнхенї від вересня 1915 р. двотижневий журнал „Glocke“ (Дзвін), присвячений головним чином економічно-полїтичним питанням у звязку з сучасною війною. В 8 ч. його „Дзвону“ надрукована статя петербурзького кореспондента сього журналу Краснова про внутрішнїй стан Росії. Хоч вона й написана трохи занадто фейлєтоново, ми все-ж-таки подаємо її читачам як цїкавий і всесторонній нарис того, з якими силами й засобами почала Росія нову офензиву против Австрії. Читачі певне не без зацїкавлення між иншим перечитають, що головною метою сеї офензиви ставить царь у жаданнях до свого ґенерального штабу здобуттє Львова.

рога потугу міцного, бадьорого надією на побіду духа, підприйняла дослїд сил держави й мусїла безумовно прийти та таки й прийшла до того висліду, що сучасне правительство нездатне навіть зорґанїзувати оборону краю. Страшна воєнна дїйсність покликала до життя націоналїстичний бльок, котрий обхопив у собі всї елєменти Думи від чорної сотнї до кадетів. Дуже поміркована програма сього бльоку, що вимагала заміни сучасного правительства правительством народнього довіря, правительством, котре могло перевести хочби тільки незначні внутрішнї реформи, послужила, як відомо, приводом для замкнення Думи. Утвореннє сього бльоку, котрий клином вбив ся в попередню зворушуючу єдність уряду з буржуазією для побіди над ворогом і викликав замкненнє Думи, так само, як побідний похід Нїмцїв і Австрійцїв з Варшави до Двинська, вплинуло на виясненнє рішучої нездатности нїдочого державної власти в Росії. Через прірву, що відкрила ся між самодержавєм і народом, не можна було більше перекинути мосту. Наближаєть ся хвиля перевороту й, як се звичайно буває на передодні знищення якогось ладу, показують ся лихі познаки розпаду.

Мінїстри відходять і приходять.

Найблизші співробітники царя, його мінїстри, не мають в його очах більше нїякого авторитету й він міняє їх без усякої системи, без усякого пляну. В один і той самий день скидаєть ся з мінїстерських становищ відомих реакціонерів і людей лїберального настрою, напр. Рухлова й Кривошеїна. Царські капризи та сваволя сильно осуджують ся навіть у мінїстерських кругах. З єдиною виїмкою Ґоремикіна всї мінїстри заявили ся за утвореннєм мінїстерства народнього довіря, за продовженнєм засїдань Думи й за прийнятєм депутації союза міст і земств. Але царь подаєть ся тільки перед одним впливом — безмежним впливом відомого авантурника, зовсїм неосвіченого мужика Распутіна, котрий удає з себе „святого старця“.

Распутін без кінця.

Распутін від сьогодні призначає мінїстрів. Його найновійша креатура мінїстер внутрішнїх справ Хвостов, про котрого Распутін відкрито сказав: „Я його зробив мінїстром, — він добрий парубок“. Тому-ж самому Распутіну завдячує свою відставку товариш мінїстра внутрішнїх справ Джунковський, бувший улюбленець і товариш царя по полку. Бувши шефом жандармів, Джунковський саме велїв стежити за Распутіним і затримав його, коли той хотїв поїхати з Сибірі до Царського Села. Ледви він повідомив про се царя, як сей пустив його без прохання з його становища. Той же Распутін завинив і відставку оберпрокурора Святїйшого Синоду Самарїна, дуже поважаного в своїх кругах московського маршалка (предводителя дворянства). Притока до того просто нечувана. Синод призначив суд проти другого, рівно-ж всесильного мужика, бувшого садівника, а теперішнього епископа Варнави, приятеля й улюбленця Распутіна. Сей Варнава, котрому дано високе церковне становище без усякої духовної освіти, має за собою вже порядний спис злочинів. Сей спис скінчив ся поки-що історією підприйнятої Варнавою канонїзації невідомих досї нїкому мощей. Синод, обурений сим порушеннєм законів православної церкви, по котрим тільки сам Синод за згодою царя може обявити когось святим, почав вести судове слїдство проти Варнави. Сей заявив при переслуханню, що він не мав нїякої спромоги звернути ся по канонїзацію до Синоду, бо він мав „видїнїе“: в ночи з'явив ся йому ангел і в імени Бога зажадав негайної відповідної канонїзації, — значить, він не мав зовсїм часу чекати рішення Синоду. Слїдство дало багатий матеріял до обвинувачення проти Варнави. Зрештою Синод рішив відібрати в Варнави епископство. Оберпрокуратор Синоду Самарін згідно з статутом підписав сю ухвалу та предложив цареви до затвердження. Коли він се зробив, царь скинув його з посади так, що ухвала Синоду лишила ся недїйсною й Варнава продовжує свою чудну дїяльність. Ся своєрідна подїя обурила навіть дворянство, котре прийняло ображеного Самаріна по його поворотї до Москви демонстративними овацїями.

Царь яко „воєвода“.

Зрештою навіть усуненнє Миколи Миколаєвича від найвищої команди було почасти теж дїлом Распутіна. Сей хитрий мужик уміє зручно використати забобонну й темну придворну зграю. Се він подав цареви „ґенїяльну“ гадку стати на чолї армії. Притім Распутін оповідає нам, що царь бачив „видїнїе“: Мати Божа зявила ся йому з хрестом і мечем у руках та, передаючи йому їх обидва, поблагословила його на провід армією.

Манїфест про перейняттє царем найвищої команди неначе громом приголомшив цїлу армію. Офіцери навіть не старали ся ховати свого незадоволення й осуджували в іронїчних і саркастичних словах сей акт найвищої мудрости. Царь став на чолї армії й зараз же почув себе великим героєм. Навіть його постать змінила ся. Він придбав стрункійшу поставу, ходить певнїйшим кроком і не сумнївається щодо побіди. Проти плянів ґенерального штабу він поставив собі задачею при всяких обставинах добути знову Львів. Се стало ся його божевільною ідеєю. А тут ще трапило ся, що в той самий час припинено нїмецьку офензиву. Одушевлений „успіхами“ своєї армії, царь набрав ся знову смілївости, найбільше рішуче зрік ся наміру зробити якийсь крок назустріч вимогам суспільности й на раду Распутіна та Ґоремикіна роспустив Думу.

Відроченнє Думи.

Правительство завжди вважало за конечне приготовити ся до розпущення Думи, тож у ніч передтим стягнено до Петербурга з околиць усї воєнні сили, котрі наразї можна було роздобути. Буржуазія, представлена октябристами та кадетами, показала ся одначе низше того рівня, на котрім бояло ся побачити її правительство. Останнє мало страх, що Дума не розійдеть ся та проголосить свої засїдання постійними. Одначе лякливі лїберали були дуже далекі від подібного вчинку горожанської смілївости й прийняли заяву про відроченнє Думи слухняно. Тільки соціяльні-демократи та трудовики демонстративно покинули залю. За ними пішли деякі лїві кадети. Лїберали подали гасло заспокоєння й заявили з розбитим серцем, що чашу треба випити до дна. Вони лишили ся навіть у дорадчих комітетах при мінїстерствах для орґанїзації „побіди“, хоч і самі вони вважали своє місце при сих нарадах без рішаючого голосу негідним. З'їзд міст у Москві прийняв у вересні резолюцію про конечність утворення мінїстерства народнього довіря, скликання Думи, урівноправнення народностей і політичної

амнестії. Земський зїзд домагав ся зміни мінїстерства та скликання Думи. Обидва з'їзди ухвалили післати депутацію до царя. Царь, уповаючи на дану йому долею Божу охорону, ухилив ся від прийняття сеї депутації. Так скінчила ся опозиція буржуазної фронди. Й усе йде своїм попереднїм шляхом.

Мобілїзація лихварства.

Так звана мобілїзація промислу перетворила ся тепер на загальну думку в мобілїзацію лихварства з одного та в перекупність з другого боку.

Хабарництво на всїх полях господарського життя прийняло неймовірні розміри. Нїодної військової достави, нїодної торговельної справи з якоюсь державною інституцією або воєнно-промисловою орґанїзацією не можна перевести без перекупства. Сї й загалом звичайні в Росії порядки перетворили ся тепер чисто в якусь орґію. Цинїзм іде так далеко, що один правительственний уряд дає хабарь иншому! На однім закритім засїданню Державної Думи показано документ, з котрого недвозначно виявило ся, що управа хлїборобства й державних маєтків виплатила хабарі залїзницям, аби дістати ваґони. Підкупна господарка на залїзницях не тільки загально відома, але навіть й управильнена. Такса виносить 300 карбованців від ваґону. Залїзничне господарство країни в повнім розпадї. В той час, коли часто-густо панує велика недостача ваґонів, збираєть ся їх на окремих місцях стільки, що треба вживати рішучих й насильних мір, щоб висвободити залїзниці. Так у Москві висаджено в повітрє залїзничі вози, що загатили сей вузол.

Холод і голод!

Повний розстрій залїзничого господарства виявив ся також і в питанню запровіянтования країни. Характеристично, що Петербург, не вважаючи на те, що се місто окружене довкола лїсами, в найвищій мірі терпить від недостачі палива. Як твердять петербурзькі міські гласні (радні), засоби палива швидко вичерпають ся зовсїм. Те саме і з Москвою. Перед крамницями з мукою й цукром у Москві й Петербурзї збирають ся товпи народу, заповнюючи цїлі вулиці. Сї люде довгими годинами чекають, аби купити один єдиний фунт цукру або декілька фунтів муки. Спеціялїсти твердять, що через те, що свого часу не подбало ся про се, тепер уже сїй справі не можна запобігти й недостача палива в цїлій Росії ставатиме все прикрійшою.

Селяне, передбачаючи голод, здержують ся з продажею хлїба.

Дорожня досягає свого найвищого ступня. Немає нїодної річи, цїна якої на підвисшила ся-б бодай удвоє, й недостає найконечнїйших річей, як для населення, так і для армії.

Багато лиха робить також сваволя поодиноких властей. Петербурзький градоначальник напр. постановив, аби дрова на паливо продавали ся по десять карбованців за кубічний сяжень. Але великі купцї самі платили по двадцять карбованців за сяжень, отже торговля дровами була унеможливлена й люде лишили ся без палива. Кождий провінціяльний урядник, чи то ґубернатор чи справник видає свої власні розпорядки в боротьбі з дорожнею. Один забороняє вивіз, инший довіз. Петербурзький ґубернатор турбуєть ся поперед усього російським походженнєм палива. Він заборонив вивіз дров з одного маєтку на Неві, бо його властителька носить нїмецьке назвище й є підозріннє, що вона має горожанські права в двох державах. Сей своєрідний ґубернаторський патріотизм приневолює людей, котрим нестає палива, мерзнути.

Гідне уваги, що при всїм тім у Петербурзї, Москві й инших містах люксусових річей, ласощів, дорогих овочів і тому подібних річей забагато, тодї як не вистарчає найконечнїйших життєвих засобів. Се своєрідне явище має надзвичайно просте поясненнє: саме торговцї дорогими товарами мають більшу спромогу заплатити хабаря за ваґони, нїж торговцї дровами, чи пекарі.

Військо без шинелїв і чобіт.

Вже й тепер у Москві й Петербурзї стрічають ся салдати в полотнянках і чоботах з халявами з церати. Цїлі роти виводять на площу вправ — **босими**, бо постоли з лика, в яких поприходили сї люде з села, швидко стоптали ся. Недостача обуви викликана між иншим тим, що значна частина російських шкіряних фабрик находить ся в Польщі, себто в зайнятій Нїмцями области. Треба ще до того додати характеристичну подробицю: перед окупацією міста Шавлї ковенської ґубернії звертав ся один тамошнїй великий фабрикант шкір аж двічи до начальства з просьбою дати йому ваґони для вивезення його шкіряних товарів у середину Росії. Але він так і не дістав ваґонів, поки міста не зайняла нїмецька армія, котрій тодї й дістали ся всї шкіряні засоби.

Збігцї.

Крім загальної лихої господарки погіршуєть ся ще положенне через нагромадженнє збігців і висланих з зайнятої области. Відомо, що населенне зайнятих земель вивожено насильно. Його ограбили при тім козаки й инші салдати до сорочки. Щоб ухилити ся від ограбованнє власною армією, люде часто покидали свої місцевости ще, заки з'явило ся військо. Голодним товпам народу не лишало ся в дорозї нїчого иншого, як самим грабувати, й таким робом села вздовж шляху ограбовані вже збігцями, до котрих приставали все більші маси народу з ограблених місцевостей. Так усе більше й більше зростав потік збігців і грабіжників.

Адмінїстрація не робила нїчого, щоб десь притулити сї збіглі голодні, зневірені маси, й не дбала про них. Нараховують у Петербурзї 800 тисяч збігців, у Москві 550 тисяч. Багато мілїонів утїкачів розсїяно по країнї. Говорять про 15 мілїонів утїкачів і вивезених. Надзвичайно загострене сим питанне про забезпеченнє населення життєвими засобами зостаєть ся нерозвязаним і грозить катастрофою, розміри й наслїдки котрої перейдуть усяке представленнє. Так викликує правительство до життя темні сили, опанувати котрі воно не буде в силї; сї сили викопають гріб йому самому.

Голодні бунти.

Вже зголошують ся передвістники сих катастрофальних з'явищ. Уже в ріжних місцевостях Росії були голодні бунти. Так в Астраханї, де військо розстрілювало людей, в Богородську й Подольську, московської ґубернії, де рівнож начальство дало зворохобленому народови олово замість хлїба. В результатї кількадесять убитих і ранених; тодї в московській ґубернії проголошено воєнне

положеннє. В Петербурзї були також з тих самих причин конфлїкти між товпою й поліцією в передмістї Колпинї та фабричних районах.

Правительство нацьковує голодний нарід на банки.

Правительство в особі нового мінїстра внутрішнїх справ Хвостова добре бачить наближеннє страшного моменту. Не чуючи в собі сили заздалегідь оперти ся близькій бурі, воно стараєть ся захистити ся перед катастрофою своєрідним способом. Хвостов, використовуючи для сього пресу, стараєть ся відвести увагу в иншім напрямі й відповідальність за неминучий голод звалити на соціяльне представництво та приватні круги: на міські самоуправи, котрі нїби-то не досить дбали про довіз життєвих засобів, та на банки, що спекулювали на подорожінню цукру, хлїба, вугля й т. д.

Мінїстер внутрішнїх справ нацьковує народнї маси проти банків, обвинувачуючи банки в тім, що, обмеживши кредит, навмисне позволяли товарам лежати на залїзницях, аби піднести цїну в гору. В Петербурзї оповідають, що Хвостов мав намір притягти до суду міські представництва й банкові дирекції, щоб перед громадською думкою звалити вину на них і відвернути від правительства народнїй гнїв.

Страйки.

У тїснім звязку з дорожнею вибухають то там, то тут по цїлій Росії страйки. Драконівські засоби, за котрі хапаєть ся проти них правительство, погрози посилати страйкарів на фронт і засуджувати на каторгу, карати шістьма роками дисциплїнарного баталїону в разї, якби робітник без законної причини не з'явив ся до працї, — все те лишаєть ся порожнїми словами, котрі нїкого не лякають. Бо в дїйсности сих погроз не виконуєть ся. Се зрозуміле. В країнї панує велика недостача не тільки кваліфікованих робітників, але навіть щоденних наймитів у підприємствах, що працюють для армії.

Нема чого й думати відняти в фабрик їх робітників, бо через се армія лишила ся-б без мунїції. Не вважаючи на всї погрози, страйки в Петербурзї й Москві щоденне безперестанне явище. Так у Москві декілька разів страйкували трамвайові робітники. В Петербурзї сливе всї фабрики й заводи, включно з Путилівськими й Лєснерівськими заводами, в фабриках мідяної бляхи та рур Еріксона, Речкіна й инш., що виробляють мунїцію. В жовтнї страйкували цїлих два тижнї робітники Скорохода, фабрики чобіт для армії. Страйкувало декілька тисяч робітників. Страйк на фабрицї Фенїкса мав у своїм наслїдку арештованнє 400 робітників, котрих передано воєнним властям для посилки на фронт. Минуло вже більше місяця часу, а погроза й досї не виконана.

Революційний пролєтаріят.

З другого боку дозволило правительство робітникам, хоч, правда, на просьбу буржуазії, скликати збори для вибору своїх представників до воєнно-промислового комітету. Буржуазія бажала збудити патріотизм у робітників, подавши гасло оборони вітчини, а не „волї до побіди", як попереду. Робітники не поминули скористати з сеї нагоди; вони відбули ряд зборів, аби використати їх — бо сї збори відбували ся без поліційного догляду — для своїх цїлей, себто для вияснення свого становища до війни й для орґанїзації своїх сил для близької рішаючої хвилї в внутрішнїм життю країни. Серед робітників виявили ся дві течії:*) прихильників бойкоту, що виступили за рішучим бойкотом предложеного буржуазією комітету, й инших, котрі, правда, теж хотїли бойкотувати комітет, але радили післати до нього все-жтаки представників задля інформації про його дїяльність, щоб ужити сих інформацій у дальшій революційній боротьбі. Перший напрям переміг. Виборців таки вибрано, але вони відмовили ся післати представників до комітету. Обидві течії згоджували ся зовсїм в однім: нїодна з них не держала ся погляду, що треба боронити країну, котрий так бажала підсунути їм буржуазія. Треба загалом сказати, що міщанські патріотичні кличі не знаходять нї найменшого відгуку в робітничих масах, настроєних дуже революційно. Відроченнє Думи, котре так сильно засмутило буржуазію всїх відтінків аж до радикальної інтелїґенції, не зробило на робітничі круги нїякого вражіння. Дїяльність Думи, котра затушовувала внутрішнї протирічча, щоб задемонструвати ворогови „народню єдність", і лила воду на млин правительства, виявила до дна її дїйсну істоту. Буржуазія зостала ся нї в тих нї в сих, побачивши, що розпущеннє Думи не потягло за собою страйку-протесту навіть серед петербурзьких робітників. Один з лївих кадетів докоряв соціяльній демократії, що в разї повстання армія виступила-б по боцї народу.

З другого боку Маклаков, розумієть ся, лякав правительство небезпекою з низу, зі сторони „невідповідальної" чернї, предсїдатель міського з'їзду в Москві не допустив до участи в сїм з'їздї соціяльно-демократичних думських послів. Буржуазія протягла гостру границю межи собою й лївими демократичними елємептами. Се зрештою в Росії одна єдина соціяльна верства, котра бажає продовженння війни й боїть ся, що правительство може згодити ся заключити мир.

Войовнича буржуазія.

В сих кругах сильно ширить ся чутка, що царь став на чолї армії, щоб окремо заключити мир. Навіть те, що нїмецьку офензиву припинено й російська армія від часу, коли царь обійняв найвищий провід, спромогла ся на відпір, пояснюють ся в сих кругах тим, що Нїмеччина нїбито дала російській армії спромогти ся на якісь незначні успіхи, щоб підготовити „пристойний" мир. У сих же самих кругах підозрівають правительство, що воно дражнить робітничі маси й викликує повстаннє, щоб заявити потім своїм союзникам, що воно не може більше продовжувати війни наслїдком внутрішнїх заворушень. Бо вони твердять, що в умові Росії з її союзниками є застереженнє, котре признає Росії право заключати окремий мир, колиб, мовляв, у країнї вибухла революція.

Сї міщанські побоювання находять багату поживу в „істінно-русскій" пресї, напр. у „Земщинї", котра іронїчно запитує лїбералїв, де-ж бо той кінець, до якого на їх думку має вести ся війну, й додає, що кожна війна коштувала вже досить жертв. Подібні-ж змагання до миру виявляють і инші орґани „істінно-русских людей".

На чім же опирає в такім разї російська буржуазія свої надії на побіду, коли вона й сама ясно розуміє нездатність старого державного ладу до оборони краю? На

*) Про се докладнїйше написано в статї У. С. „Знаменна резолюція петербурзьких робітників", „Вістн. С. в. Укр." ч. 49—50, ст. 13.

се питанне представники міщанських кругів дають усе ту-ж саму відповідь: Німеччина з кождим днем усе більше вичерпуєть ся, треба продовжати війну, хочаб і відступаючи, доки не зломить ся Німеччини.

Настрій народніх мас.

Але звичайний обиватель, котрий не добирає фактів до своїх бажань, стоїть дуже далеко від сеї ідеї „побідного кінця“. Якби ні скінчила ся війна, щоб тільки скорше їй кінець“. Так говорить звичайно кождий.

Нарід, котрий з самого початку не вважав сеї війни своєю справою, прокляв її й нарікає на правительство, що в кождій родині забрало якусь жертву. Незадоволенне настільки ясне, що навіть правительство й буржуазія зрекли ся надії пробудити патріотичне одушевленне в народі, бо тут даремні всі зусилля. Найкращою ілюстрацією сього служить часта втеча запасних з казарм цїлими партіями. Так утїкли з казарм у місцевости Медвідь, у 30 верстах від Петербурга, протягом жовтня 400 запасних. Вони покидали свої рушниці й повтїкали.

Настрій в армії.

Коли тепер у Росії кождий, хто стоїть перед бранкою, мріє тільки про те, якби викрутити ся від служби на фронті або, в разї, як се не вдасть ся, як найскорше дістати ся до полону, коли нїхто в Росії не вірить більше силї власної армії, коли кождий офіцер мріє про якесь адмінїстративне місце позаду армії, то вже з сього можна судити, який настрій в армії. По оповіданням ранених і хорих, котрі повернули з фронту, спільне бажанне, що обєднює салдатів і офіцерів, се змаганне до миру.

Крім загальних причин грає ще в салдатів велику ролю жорстоке поводженне начальства. Салдатів з найменшого приводу караєть ся немилосердно тїлесними карами. Тїлесних кар уживаєть ся в усїх частях армії й немає нїякого дива, що салдати, які мусїли затаїти почуттє пімсти, при першій нагодї вимірюють свої рушниці проти офіцерів. Так на північно-західнім фронті один баталїон вистріляв усїх своїх офіцерів. За се цїлий сей баталїон ґрупами розстріляно. Та й звідки з'явить ся якийсь инший настрій, коли салдат погано одягнений, обутий і нагодований! Природна річ, що салдати з голоду грабують населенне, яке втїкає перед власною армією й ховає від неї жінок і дївчат.

З другого боку в армії немає дисциплїни ще й тому, що вона в значній мірі складаєть ся з непідготовлених ополченців. Щодо сього, то знаменною є думка, висловлена начальником ґенерального штабу головнокомандуючого, ґенералом Алєксєєвим. На земськім з'їздї один член Думи заявив таке: „Ґенерал Алєксєєв уповноважив мене, щоб суспільність довідала ся про стан річей на фронтї, що вже не є нїякою тайною для Нїмців і лишаєть ся невідомим тільки для російського загалу, заявляти в його імени всюди на зборах, у союзах, пресї, що задля вживаного за Сухомлїнова способу вправ запасних, протягом тільки небагатьох тижнїв, російська армія потерпіла величезні втрати. Сї поґано вправлені люде, або й зовсїм без вправ, мусїли нїби-то нагородити втрати армії. Але вони показали ся зовсїм непридатним матеріялом, вносили тільки переляк у ряди війська й безцїльно та марно гинули. Тепер за Полївановa рішили ся ми усунути стару систему й підготовити нову армію. Люде останнього набору, число котрих сягає до двох мілїонів, мусять бути вправлені протягом вісьмох місяцїв так, що ми на весну 1916 р. матимемо нову двомілїонову армію. Але доти мусимо ми, обливаючи ся кровю, ухиляти ся перед ворогом і я не знаю нїякої границї сьому уступанню.“

Серед таких обставин нїодна людина в Росії не вірить у спромогу відперти нїмецько-австрійську офензиву

Припускають теж, що припиненне нїмецько-австрійської офензиви має якісь окремі пляни. До такої міри щезла віра в успіх російської зброї. Зрештою з військових джерел знають, що засоби мунїції, привезеної в вереснї з Канади, нїби вже вичерпані. Помічаєть ся недостача рушниць і гармати стали негодящі, бо вже зужиті до краю.

Серед такого стану річей небагато людей, котрі все зостають ся оптимістами й вірять у побіду держав почвірного порозуминя, висувають зовсїм дивний доказ: віру в духа московського народу, в невичерпальну силу сього народнього духа, в його своєрідну містичну спромогу творити чуда й вести до побіди. Отже на обох кінцях,—„вгорі“ й „долї“, в радикальної інтелїґенції і в царя, надії на побіду будують ся на тій же самій основі: у царя — на „видѣнiи“, в оптимістів з інтелїґенції — на „чудї“. Але чудес давно вже немає й російська дїйсність не дає нїяких реальних підстав для оптимістичних кінцевих виводів.

Краснов.

З поезій У. С. С. Юри Шкрумеляка.

Заспів.

Про що співать тобі, мій рідний краю,
В який акорд ударити пісні; —
Моя душа безрадна, — я не знаю,
Який би дар вготовити тобі . . .

Зложив би я могутній гимн побіди, —
Пішла-б луна стежками рідних піль, —
Та бій реве, в непевности шалїв
І сїв страх, в душі нестримний біль.

Співав би я про дивний чар любови,
Про тишу раю і тепло весни, —
Та білий снїг мете у мої шиби,
В душі снувсь тяжка мара зими.

Творив би я чудовії іділлї,
Що солодять буденнев життя, —
Та голос мій серед плачу і зойків
Поволи стихне, — піде в забуття . . .

Хиба співать про тайні болї серця,
Пекучий жаль і скорботи безмір, —
Про лютий бій, — розлив братньої крови, —
— В протест душі, — а серцю в перекір . . .

Зрадливій коханцї.

Будеш просить мене, благати
І на колїна ще клякати,
Немов жебрак, переді мною —
І не зворушиш душу мою . . .

І будеш плакати сльозами
І примиляти ся словами, —
Прийдеш, немов свята із раю, —
Тебе одначе добре знаю . . .

І будеш в поросї валятись,
Серед розпуки розбиватись, —
Немов пташина у неволи, —
Тобі я не прощу нїколи!

Снїжини.

Падуть, падуть снїжини —
З гори, з гори — в долину . . .

Вітерець віє, віє, —
Снїжини вколо сїє.

І сїє і скородить, —
А що-ж воно зародить? . . .

Зародить нужду, — горе —
І слїз вдовиних море . . .

Мерцї.

Місяць світить, зорі сяють,
Наче срібло мерехтить, —
Кінь вороний мчить ся полем, —
То пристане, то біжить.

Насторошить чуйні уха,
Кине в пітьму бистрий зір, —
То ступає, — то женеть ся,
Мов на здобич хижий звір.

— Стій, вгомонь ся, чорногривий, —
Де тя лихо занесло, —
Де твій лицарь загубив ся,
Чом порожнеє сїдло?

Чом так веть ся твоя грива,
Наче чорна хоругов,
Чом поводи позвисали,
Зі стремен стїкає кров? . . .

— Не питай ся, де мій лицарь,
Серце з болю завміра, —
Ворог кулю дав му в серце,
Він позаду вже кона.

Не питай ся, де лечу я,
Бо не легко се сказать, —
Я шукаю тут дївчини,
Щоб про нього вість подать . . .

Наказать, щоби пошила
На сватаннє рушники, —
Бо в опівночи наспіють
Від коханка старости . . .

Спів борцїв.

Гей, налиймо чарки, наповнїмо кубки —
Та перлистим вином аж до щерти, —
Пиймо, пиймо до дна, бо невідомо нам,
Чи суджено нам жити, чи вмерти . . .

Хай загрівсь душа, хай розвівсь туга,
В смілих мріях хай бавить ся воля, —
Може й завтра нас тут на баґнети пішлють,
Не здивуймось, — така наша доля!

Хоч в душі не завмер зойк братів і сестер,
Що за нами в останнє ридали, —
Нас той плач не гнете, — ми байдужі на все,
Бо ми вірність на смерть присягали.

А як сльози самі у понурії днї
Нам піллють ся з очей, мов те море, —
Ми завзяття жаром і божеським вином
Забиваєм влїзливеє горе.

А як завтра всї ми станем разом в ряди,
Бій рішучий за волю настане, —
Нас „ура“ голосне на врага понесе,
Валькирія в пригодї нам стане.

Розівєсь хоругов, — потече тепла кров,
Ми у бій, як вірли, полинемо, —
Або згинемо всї, — або знов по черзї
Ми славетну побіду запємо.

* * *

Гей, налиймо чарки, наповнїмо кубки
Та перлистим вином аж до щерти, —
— Завтра ти або я — втратим любе життя,
Або всї ми поклонимось смерти . . .

Різдво в Сїчовім Коші.

Між подільськими горбками розложило ся невелике село Св. Низенькі хатки, обложені на зиму загатами, з невеличкими обійстями, розтаборили ся на двох протилежних горбках і, здаєть ся, дрімають . . . Мочароватою долиною на насипах шутру вють ся два чорні вужі, котрі кождого дня двигають на собі страшного — дихавичного потвора, що повзе по них і везе тисячі людей або на поле слави, або в далекі — незнані світи . . . Недалеко стелить ся лентою невелика річка, що приневолена вічно полокати своєю водою шлюзи двох здорових млинів і розбивати свої лїниві хвилї об лотоки їх старих — чорних колїс . . .

У тім селї стоїть постоєм Сїчовий Кіш. По лївім боцї річки розложило ся в дрімучих хатах стрілецтво „Старої

війни", по правім новобранції. Звідси пішла й назва між стрільцями: лїво - й правобереже . . .

Сьогодні Святий Вечір. Цїлу ніч і день сїчові кухарі не спочивали. Місили тїсто, лїпили пироги й варили то все. Таж надходить свято, свято Різдва Христового, в котрім усї веселять ся, тїшать ся й на якийсь час забувають життєві злидні. Вечоріє. На небі блисла перша зірка. Коло стрілецької кухнї гамір і натовп. Одні приходять, инші відходять. По четам уставляють ся довгим гусаком і чекають своєї черги. Ногами місять рідке болото, а щоб не знудило ся чекати, заки візьмуть перші, колядують. Великі краплї дощу розбивають ся на їх головах і обприскують молоді — бліді обличя. А пісня — коляда, що грімким голосом виходить з двох соток грудей, котить ся надрічними мочарями й гине в недалекім — чорнім лїсї. Під невисоким піддашем, при освітленню лїхтарнї, роздають вечеру. З одного казана дають солодку кутю, з другого чай, з третього, таки по козацьки з закоченими рукавами, накидує руками кухарь кремезні — стрілецькі пироги.

Вертають у хату. Декількох товаришів долї сїдає коло стола та при мерехтячій свічцї вечеряє. Думками лине кождий до своїх рідних, що також сидять тепер коло стола, й рясними сльозами зрощують Святу Вечерю. Й мимохіть вириває ся з грудей мов з безоднї глухий — придавлений голос товариша.

— „Саме в сїй хвилї тисячі — тисяч матерей і милих плаче . . . Їх найдорозші вже другий рік святкують сї свята далеко від них . . ."

По вечері старим звичаєм колядують. Пісня резвеселює їх душі, вони забувають на все. — Мельодія, котру кождий запамятав собі ще змалку, так дивно впливає на душу, що кождому видаєть ся, наче він сидить між своїми рідними та з ними колядує . . . Вона нагадує колишнє мирне, — щасливе життє . . .

Першого дня свят відправив о. Пшепюрський полеву службу божу. Стрільцї вислухали її, а сїчовий хор прославляв у колядах новонародженого Спасителя.

Другого дня дістав кождий різдвяні дарунки, „цїсарські" й „українські". Сї останнї дуже задоволили стрільців. У них найшов стрілець все, чого бажав. Цїле пополудне одушевляли ся дарунками й писали за них щирі подяки „Українському Жіночому Комітетови" в Відні.

— „Хай бодай подякую тим добрим паням, що так обдарували мене, як рідна мама, бо потім не буде часу. По святах відійде полева сотня й піду там, звідки прийшов. Вже відпочав" . . . — говорив неодин, а глухий гук гармат з півночи притакував їм то . . .

Станиця в день свят 1916.

Андрій Бабюк.

На Волинї.

„Із записок офіцера" Ш. Т. надрукувало „Дїло" в чч. 11—12 такі свіжі вістки про зайняту часть української землї — Волинї.

Перше закордонне село, яке довело ся менї побачити, була Волиця (за Підкаменем). Село загосподарене, багате, — тільки людей не видати. Аж десь в ямі жовнїри знайшли старця з дванадцятилїтнїм хлопцем, — батька й сина. Старий застрашений, мало можна дізнати ся. Зате хлопець сміливий, розумний, оповідає багато. Перше, що вражає, — се чудова, чиста українська мова; немає нї слїду московщини або польщини. Хлопець оповідає, що від довшого часу „начальство" заповідало, що „Ґерманцї" всїх будуть вішати й дораджувало добровільно уступати з села. Але люде знають Галичину, звичайно на границї, й не дуже тому вірили. Аж прийшли козаки й вигнали всїх нагаями. Питаю про инші справи, — хлопець оповідає, що школу держав священик, скликав молодих, учив співу.

У другій сторонї села зайшов я в багате обістє, — показна хата, чотири стодоли, шпихлїр, розкішний сад. У глибинї саду несподїванка: виходить нїби пустельник, старий дїдуган, з бородою, в руцї шапка; кланяєть ся переді мною та хрестить ся до самої землї старосвітським способом. Ледви дав себе переконати, що я теж людина й відхрещувати ся від мене не треба; але шапки не хотїв наложити на голову. Потверджує, що село вийшло недобровільно; цїлу його родину вигнали, — його самого козаки лишили, бо „дармоїдів" їм не треба. Жалував ся, що господарство змарнуєть ся без опіки;

Горінка Велика й Мала — нужденні села, в ярі, — знати недостачу всякої культури, навіть печі дивно примітивні; болотниста дорога. Людей вигнали несподївано, — в хатах застаємо горшки в печах, у стодолї збіже на тоцї. Зайшов я на парохію; так само будинки запущені, немає й цвітника перед хатою; дім деревляний, білений, дїрава підлога. Переглядаю вбогу бібліотеку, — самі церковні видання. Беру в руки шематизм духовенства, зложений инакше як у Галичинї, при кождій парохії є опис села, етноґрафічні записи. Читаю приповідку: „Бакалярь і паламарь — то їдна рідня", — оттаке! Дальше є „Почаївський Листок" у комплєтї, парохіяльні книги. Нарештї знаходжу ілюстроване поученнє, як забезпечити ся перед численним потомством . . .

Митниця (за Бродами) село гарне, чисте, з садами, цвітниками. Людей багато. В перемаршу говорю з ковалем і його жінкою. Люде меткі, розумні. Село лишило ся, бо знають Галичину, — „там люде такі самі, як ми", немає чого бояти ся. Говорив, що в школї вчать у „русскій" мові, але вивчити її трудно; краще було-б, якби вчили по „хохлацьки".

Піски, людей багато. Мужик, в якого я був, бідний, брудний, зве себе „хахлом", але щоб менї зробити приємність, закидає по польськи. Се єдиний раз, що я на селї стрінув ся з польциною. Нарікає, що землї мало, немає з чого жити. Нарікає на царя, що такий ненаситний, так багато мав землї, а ще почав війну. З села начальство забрало церковні дзвони, — бісурмани!

Берестечко, містечко величини Жовкви або Рави Руської; в переходї бачу став, спалений млин, дім, при домі повалені хати, повно Жидів. Чую українську мову від міщан і мужиків. Церква стара, друга в будові. Околиця багниста; нїби левада, травою поросла, а поступиш ся, стрягнеш, як у безодню. Розумію, що Хмельницький міг знайти ся тут у безвихіднім положенню.

Пермль, село в части спалене; людей досить. Обістя дивно будовані: стодоли не при хатах, але окремо, далеко за хатами, стоять рядом, одна коло другої. Жінки гарно вбирають ся, дїти липнуть до вояків, — жовнїри Нїмцї беруть їх на колїна, сердешній настрій. Селяне дають усе добровільно, грошей не хочуть; привикли, що війську треба все давати, „що для цїсаря, не жалуємо".

Гумниска, половина людей лишила ся. Село зраборване Москалями. На кватирі в селянській хатї говорю з господинею й не можу наслухати ся, така гарна, мила мова. Всї жалують ся на „старосту", — брав великі хабарі, ни-

щив село. Школи немає. Люде й начальство — се противставленнє, чую з усїх уст.

Липа вся спалена, без людей.

Михайлівка містечко, спалене на половину; люде наші, багато Жидів.

Берестечко Руське, село спалене, мало людей.

Малево, положеннє чудове над Стиром; пів села пусто, з десять хат спалених. Доми будовані на новий лад, з трьома кімнатами й окремою кухнею. Церква деревляна з зеленим верхом. Школа простора, — є бібліотека, переважно шкільні підручники.

Всюди чую гарну українську мову. Селяне не втїкали: знали, що австрійське військо не таке жорстоке; як жовнїри що беруть, платять більше нїж Москалї. Хай лишив ся-б „ваш австрійський порядок“, бо з російським начальством годї видержати.

Перекалє — без людей, Княгинин — декількоро, оба села заможнїйші.

Бокуйма, пів села спаленого, мало людей; гарне положеннє, чудовий замок якогось російського ґенерала. Говорю з нїмецькою родиною: зросійщені, не хочуть говорити по нїмецьки. Земля ґенерала, люде бідні, заробітки малі (40 коп. лїтом); почала ся еміґрація до Америки. Пригноблений нарід.

Береги, Добратин спалені на половину, Майниця спалена, Пельча — мало людей.

Обірки заціліли, хоч хати знищені військом; мало людей. Познайомив ся з ческою родиною, евакуованою з иншого села. Люде інтелїґентні, патріоти Чехи; на запит пояснюють, що не є Українцями, хоч з Українцями симпатизують. Сягаю по книжки: ческий молитовник ґотицькими буквами. Дальше — „Очеркъ исторіи украинскаго народа“ Мих. Грушевського! Звідки ся книжка? Панни інформують, що купили від народнього учителя, — назвища не хочуть виявити. Переповідають зміст, з захопленнєм оповідають про Хмельницького, козацькі повстання. Прошу, щоб менї продали сю книжку; не хочуть за нїяку цїну. Дивно менї . . .

Білогородка, частина спалена, багато людей. Побіч села чеська кольонїя, — чистота, порядок. Школа є. Священик, кажуть, тільки про себе дбає, дере, не хоче хоронити, як не заплатять добре. Селяне управляють хміль, заможні. В сїм селї вперше почув я, що люде звуть себе Українцями. На кватирі старий господарь і дївчата, — розпитую, чи грамотні; так, мають „Почаївський Листок“, книжок немає. Показую дївчатам число „Народного Слова“ зі Львова. Велике вражіннє, — починають читати, з початку затинають ся, але дуже скоро вчитують ся в газету: „дивіть, як написано!“ Здивованнє й радість, — особливо подобали ся народнї пісні з Холмщини. І старий слухав з вдоволеннєм. Просили ще часописей, я дав усї числа, що мав, перечитували все. Се один з найгарнїйших моїх епізодів.

Плашева, маюче село, частина спалена, мало людей, несвідомі.

Гаї — частина спалена, Комнатка, велике село, пусте, Комарівка не знищена, трохи людей.

Новий Почаїв, славний монастирь. Церкви видно далеко з лїса, чудовий вид, — щось нагадує св. Юра у Львові. При вїзді до містечка розчарованнє: болото, бруд, дімки, як будки, найбільше Жидів, наших мало. За брамою монастиря знов корисне вражіннє, зліва доми з садом і цвітниками, направо сходи ведуть до каплицї. Каплиця реставрувала ся, стоять руштовання. Гарні дубові двері зі старинною колодкою; з північної сторони брама вкрита мозаїкою, старі византійські типи. Дальше дім, де була друкарня та школа. Сама церква барокова, багатий іконостас, — славну ікону Богородицї вивезено. Говорив я з монахами, лишило ся в монастирі з чотирьох сот тільки вісїм і з тих є на місцї тільки двох. Один старий 70-лїтнїй з бородою, обдертий і занедбаний, підперезаний мотузом; сам рубав дрова, „щоб загріти старі кости“. Говорив по російськи; признав ся, що родом з Волинї, але по „хохлацьки“ говорити забув; говорить тільки деколи з селянами по нашому, — але се заборонено. Другий чорний, Москаль родом, непривітний, відносить ся до Австрійцїв якби з відразою. — З пляцу перед церквою далекий вид, аж на Підкамінь у Галичинї (З сього місця мабуть Шевченко малював свій вид Підкаміня).

Загальні враженія, Волинь земля багата й загосподарена. В тих околицях сливе всюди чорнозем; є великі лїси й левади. Села заможні, навіть гарнїйші нїж у Галичинї. Багато пасїк, поширена управа хмелю. Нарід відносить ся прихильно, — куди прихильнїйше нїж у російській Польщі; нераз селяне відкопували яйця, мід і инше з землї та давали австрійському війську — зовсїм добровільно.

Поле для працї дуже гарне; на першім місці потреба української школи; неодно зробила-б читальня, дуже бажані часописи.

Чому виїхав Джордж Рафалович до Америки?

Почесний секретарь анґлїйського „Українського Комітету“, в члени котрого входять британські горожане симпатики України, Джордж Рафалович, визначний публїцист й автор, виїхав з Анґлії до Злучених Держав. Пан Рафалович недавно тому приїхав до Ню Йорку та в листї до редактора „Народної Волї“ так пояснює причину свого виїзду до Америки:

Високоповажаний пане! З великою приємністю повідомляю вас про мій приїзд до Злучених Держав. Вислуживши декілька місяців у британській армії, стараючи ся потім рїжними способами доказати щирість мого привязання до Анґлії й анґлїйських прінціпів індивідуалїзму, які, справедливо чи ні, кождий Анґлїєць уважає та піддержує в сїй великій війні, я ступнево переконав ся про конечність і заразом про безвиглядність продовжування моїх змагань в Анґлії для вашої справи, ваших національних, культурних і духових ідеалів.

Коли Анґлїйці, Шотляндці, а зокрема Ірляндці слухали навіть зі співчуттєм про українську справу в моїх приватних розмовах з ними, в котрих я старав ся пояснити їм становище України, та навіть і ще декілька видавництв відкрили для мене свої журнали в імя справедливости, то в Анґлії все-таки була сильна течія проти моїх змагань, яка щораз то все змагала ся. Російські аґенти ревно працювали в Лондонї, полїційні власти були все готові вчіпити ся якої небудь приключки, щоби спинити заходи та працю „Українського Комітету“. Одобрена парляментом цензура, яку заведено, щоб наглядати над військовими відомостями, заборонила менї одержувати „La Revue Ukrainienne“, той одинокий поважний журнал про Україну, доступний Французам і Анґлїйцям. Переговоривши справу з декількома приятелями України в Анґлії, а були між ними також члени Парляменту, я прийшов до пересвідчення, що зближав ся той день, коли всї документи й папери „Українського Комітету“ впадуть у руки російських шпіонів, — а тодї я й мусїв би стратити всяку надію на яке небудь зайняттє, а що гірше, мої заходи для України зрозумів би дехто, або радше обернув би в виступленнє проти Росії й тим самим признав би зрадою супроти Порозуміння. За працю, яку я старав ся продовжувати для такої мало знаної української справи, але справи такої гідної співчуття, треба було конче комусь узяти ся в Анґлії. Я не взяв ся

до сеї праці з поспіхом, без розваги, без перегляненння всіх її сторін і напрямів. Оскільки се можна зробити в теперішнім воєннім часі, зроблять инші приятелї вашого народу. Тепер по трьох роках, коли я вже довідав ся далеко більше про українську справу й нарід і коли так багато з тих Українців, котрих я знав, любив і поважав, томлять ся по російських тюрмах, або на засланню в Сибірі, або котрих повбивало військо тої найбільше некультурної на світї нації Московщини, я скорше рішив ся-б на самовбійство, ніж на занеханнє праці, яку я почав на користь України. Сю працю я думаю продовжувати в сім краю, коли ви на се згодите ся. Се справа сумлїння для мене, бо я знаю, що по її сторонї є справедливість. Є вона також і справою сентименту для мене, бо, будучи католиком й індивідуалїстом, уважаю, що треба вище ставити поодиноку людину, чи краще сказавши, душу людини, ніж колєктивний дух суспільности, чи цїлого народу. Тому я й дальше буду працювати для справи, котру я вважаю за справедливу, хоч мої анґлїйські приятелї радять, що теперішнї обставини вимагають мовчати. Вкінцї, справа України по всякому здоровому розумови говорить ясно, що самостійна Україна буде ґваранцією будучого світового мира й колись Британська Імперія благословитиме ту годину, в котрій перший раз подумано про волю України.

Фактом є, що нїхто не може мене оскаржити, щоб я хилив ся до тих „прінціпів“, по яким або за які Нїмеччина веде війну, тому виключені всякі закиди ґерманїзму проти мене. Я ненавиджу принціп державного наставника над тїлом і душею людини; вірю, що найкраще таке правительство, яке править як найменше; я держу ся тої засади, що одиниця щось більше в очах Господа, ніж загал. Ті, що читали мої писання, вже знають про те. Тому вірю, що не буде нїякого непорозуміння серед Американців, коли я часто признаватиму, що австрійське правительство було далеко милїйше для Українців, ніж російське.

Зробивше се потрібне поясненнє, за довгість якого перепрошаю вас і про що вже більше не згадуватиму, я предкладаю себе вам, всї мої змагання, мій голос і моє перо на ваші услуги й т. д., услуги американських Українців.

З вами, панове, та з вашими читачами, як рівнож і з вашими американськими приятелями, з ріжними українськими ґрупами й орґанїзаціями в сім краю — я думаю працювати разом, аби запобігти тому, щоб не стала ся велика несправедливість Українцям при мировых переговорах. До сього потреба менї вашої помочи та сконцентрованнє всеї нашої енерґії. Я не приїхав дорадждувати, але порадити ся з вами. Наша цїль, одним словом, така: ми просимо анґлїйсько-саксонський світ помочи, бо він може дати таку поміч. Будучи вірними й льояльними засадам, по яких управляють ся велика република й сусїдня Канада, ми тільки бажаємо справедливости для України. Зрештою я хочу підкреслити один фактъ, а саме до української справи прикласти слова сір Едварда Ґрея: „Всї народности мають право жити самостійним життєм, виробляючи для себе свої власні форми правлїння, свої власні правительства, дбати про свій власний розвиток, все одно, чи є вони великими державами, чи малими народами. Всїм належить ся повна свобода“.

Який Американець, який Анґльо-Саксонець відважить ся твердити, що одній нації треба сього права відмовити — й то українській нації?

Джордж Рафалович.

* * *

Увага. Почесний секретарь анґлїйського „Українського Комітету“ Джордж Рафалович є по своїй мамі нащадком Jean'a Chaptal, Comte de Chanteloup, знаного вченого й державного мужа, мінїстра внутрішнїх справ за часів Наполєона. Вислуживши довший час у французькій армії, д. Рафалович прийняв анґлїйське горожанство, спеціялїзуючи ся в міждержавній полїтиці. Він широко подорожував по „близшім сходї“ й дописував до багатьох періодичних видавництв в Анґлії й Франції. Його теперішня адреса: 527—529 West 124 Str. New-Jork.

Вісти.

Просимо всїх полонених з таборів Нїмеччини й інтересованих у їх справі звертати ся з усякими справами просто до берлїнської централї: Zentralstelle des „Bundes zur Befreiung der Ukraina“ für Deutschland, Berlin SW. 60, Leipziger-Straße Nr. 131/III.

„Два днї в російській неволї“. Повідомляємо наших читачів, що автором оповідання „Два днї в російській неволї“ в ч. 63—64 „Вістника С. в. У.“ **не** є У. С. С. А. Бабюк, **але У. С. С. Юра Шкрумеляк.** Заразом просимо вибачіння в нашого Шан. Співробітника за неувагу, яка зайшла серед виїмкових обставин.

Розвязаннє мануйлївської „Просвіти“. Товариство „Просвіту“ в Мануйлївцї на Катеринославщинї розвязано, а членів заслано до томської ґубернії.

Відносини в Луцьку. Людність Луцька складаєть ся тепер з: Жидів коло 2000 сїмей, Українців 100 сїмей, Поляків 10, Чехів 10, Нїмців 1 й Великоросів 1 сїмя. Бурмістр, члени маґістрату, секретарь, полїцмайстер — усї Поляки, проте кожда нація має своїх заступників (радних) у маґістратї (Жиди 5, Поляки 5, Чехи 4, Нїмцї 1 й Великороси 1), але Українцї не мають нїодного.

З Київа. Евакуація київських шкіл безумовно не вдала ся. Правда, управи шкіл перенесли ся дальше на Схід, то до Харкова, то до Ростова, то до Саратова, то до Казанї, але молодїж лишила ся переважно на місцї так, що вкінцї деякі школи мусїли таки вернути ся до Київа. З лїсової академії тільки декількох студентів заявило охоту евакуувати ся. З четвертої київської ґімназії на 440 учеників ледви 25 перебрало ся до Саратова, куди перенесено школу, а решта лишила ся в Київі й розмістила ся по чужих ґімназіях. Задля 25 учеників не стояло-б удержувати в Саратові цїлого педаґоґічного персоналу, одначе припис приписом і директор ґімназії безрадний і просить київську городську думу виробити дозвіл вертати, тим більше, що обставини в Саратові не до знесення.

У справі колишнїх греко-католиків Холмщини. Як доносить люблинська „Gazeta Ludowa“, внесли греко-католицькі Василіяне широкий меморіял до папської столиці, як і до австрійських властей, з домаганнєм обовязкового переписання на греко-католицький обряд усїх давнїх унїятів, котрі, користаючи з російського толєранційного указу, записали ся як римо-католики.

З дїяльности українського „Товариства помочи для людности України“. „Товариство помочи для людности України“, заложене в маю 1915 р. українською інтелїґенцією, розвинуло живу дїяльність побіч державних і инших громадянських орґанїзацій. Товариство має 300 членів і зібрало 17.921 карб. 14 коп. із членських вкладок, складок і запомог. Крім того впливало багато жертв у річах і натуралїях. Товариство має право відкривати філії та відкрило вже окремі комітети в Одесї й Чернигові. Головна дїяльність товариства йде коло справи запомагання незаможних Українців. Товариство вдержує при Хведорівській бічній улиці окремий дім для втїкачів і виселенців, що складаєть ся з 45-и кімнат. Виселенцї дістають тут не тільки приміщенне, але й харч і цїле вдержанне. Крім того владило товариство два харчові пункти на стації Київ-товаровий і при пристані пароходів, що функціонують від вересня 1915 р. й прохарчували до сьогодня 38.613 осіб. Дальше зорґанїзувало товариство широку поміч виселенцям, що великими партіями переходять через Київ етапним порядком. Кожду партію запомагаєть ся біллєм, обувю, чаєм, цукром і т. д. Видачею одїжи й білля займаєть ся бюро при вулиці Велика Підвальна ч. 36, яке особливо багато зробило для дїтей і жінок у захистї Товариства оборони жінок і на харчівних пунктах. Самої обуви роздано 386 пар. Щомісячно посилає товариство 600—800 рублїв у формі запомог для инших стацій. Товариство займаєть ся крім того медичною помічю для виселенцїв і залагоджує їх справи у властей, напр. у поліції. Тепер приступає воно ще й до заведення окремого захисту для виселенських дїтей. Накінець належить згадати, що товариство дістало 270 рублїв запомоги від директора київського театру, Миколи Садовського.

З російських часописей. „Кіевлянинъ“ з 9 падолиста 1915 р. помістив допись А. Лохова з театру війни п. з. „Польскіе добровольцы“, з якої виймаємо деякі місця, що характеризують з одного боку поведенне польських леґіонїстів, з другого боку погляди місцевої людности. Зі слів Лохова виходило-б, що між польськими леґіонїстами багато лихоодїтих, що забирають у волинських селян білле, теплу одїж й обувє та поводять ся загалом дуже погано з місцевою людністю, а особливо з жінками. Найгірше вражінне між людністю робить безчещенне православних церков, про що загально говорять селяне. Автор дописи мав нагоду перевірити два такі факти в селї Галузії й Костюхнівцї. В Костюхнівцї була церква зовсїм знищена. Двері були розбиті сокирами, хоругви звалені на підлогу й подерті, царські ворота відчинені й на половину зірвані з завісів. Із святого престола здерто покритте й розторощено хрест. На переверненім жертівнику лежала зімнята плащениця, образ Спаса подертий баґнетами. На підлозї лежали всюди розкинені церковні богослужебні книги з обірваними окладинками й документи, на підлозї валяли ся теж образи, видерті з кивотів. Розбита також скринка зі свічками. В Галузії такий самий образ. Церква розграблена, а на сходах церкви лежав труп селянина Семена Шпака з простріленою головою, якого леґіонїсти підозрівали, що хотїв убити їх офіцера. Як оповідають, селянин Шпак рубав дрова на дворі, коли зачув з хати плач дїтей. Прибігши там, застав леґіонїстів, як збиткували ся над його дїтьми. Леґіонїсти схопили його й хотїли повісити коло церкви, але шнурок урвав ся, тому застрілили Шпака з револьвера. В виду таких подій місцева людність дуже роздражнена на леґіонїстів, хоча зрештою дуже щиро обходить ся з полоненими австрійськими й нїмецькими вояками.

Відомости Лохова пригадають дуже подібні випадки в Лїсній і т. д., про що доносили самі польські часописи, й тому військові австрійські власти повинні в власнім інтересї та для успокоєння людности розслїдити цїлу справу, а якби вона була неправдиво представлена, спростувати її публично, як се зроблено з звістками про зруйнованне Почаївської Лаври й т. ин.

Галицькі закладники. Розпорядок головного команданта армій полудневo-західного фронту про висилку галицьких закладників одних на Сибір, а инших за Днїпро діткне яких 140 осіб, між якими є професори, лїкарі, банкові урядники, дїдичі і т. д. Багато з них живе окремо й має тільки обовязок щодня зголошувати ся в поліційних урядах. Коло 25 закладників, що не мали за що жити окремо, перебувають у польськім і українськім арештнім домі. Жидів тільки 9.

Репресії. „Русское Слово“ з 7 сїчня доносить, що волинський ґубернатор засудив редактора „Волыни“ Т. Бортникова за передрук із столичних газет статї з нагоди зїзду чорносотенців на кару 1000 карбованців.

Нові епархії на Україні. Петербурзький митрополит Пітірім вносить у Св. Синод проєкт розділу більших епархій. Проєкт відносить ся головно до полудневих і північно-східних ґубернїй. І так херсонська епархія буде розділена на херсонську й одеську, подільська на подільську й винницьку, ставропільська на ставропільську й катеринодарську. Деякі зміни будуть також переведені і в сибірських епархіях. Проєкт розширює рівночасно права вікарних епископів.

Із українського кооперативного руху. В останніх місяцях відбувають ся на Україні місцеві збори та з'їзди кооперативних орґанїзацій, які ставлять ся всюди прихильно до українського питання й тому тїшать ся великою „опікою“ російських властей. До попереднїх переслїдувань, які вже згадували ся нашій пресї, прибуває отсим ще одно нове. Адмінїстрація заборонила скликанне ґубернського катеринославського кооперативного з'їзду, що мав відбути ся заходом місцевого земства. Дня 29 грудня зачав ся з'їзд споживних спілок у Херсонї при участи звиш сотки делеґатів і представників земства та міст. На дневнім порядку цїлий ряд рефератів у справі боротьби з доріжнею.

Похід на Україну. К. Кіров містить у 347 ч. „Кіевск-ої Мысл-ї“ з 28 грудня статю п. з. „Гдѣ нужно ждать развитія событій?“, в якій стараєть ся доказати, що найблизший австрійсько-нїмецький похід звернеть ся на полудневе крило російської армії, з огляду на вплив, який се матиме на становище балканських держав, а передовсїм Румунії. По виводам Кірова удар на російський центр не можливий, а також не багато виглядів має напір на північний фланок, бо-ж від Риґи та Двинська далеко ще до Петербурга. Одиноко можливий тільки удар на полудневий відтинок, тим більше, що він стоїть у звязи з балканським тереном війни й є наче його продовженнем. Тут упаде головний удар, тут прийде також до кінцевого рішення, хоч не виключені демонстративні бої в ризько-двинськім районї. Кіров закликує тому міродатні чинники, щоб не занедбали поробити відповідних приготовань.

Польський напір на українські зайняті землї. Польські етапні власти Холмщини спротивили ся видаванню української часописи в Холмі, хоч рівночасно доносить віденська „Jüdische Rundschau“ (Жидівський Огляд), що в Люблинї зачне виходити в найблизшім часї жидівський дневник. Відповідь на прошенне дозволу видавати в Холмі українську часопись переходить усї наші побоювання в тій справі. У світлї сеї заборони стають краще зрозумілі події, про одну з котрих доносить „Gazeta Polska“ з 7 сїчня. В українськім селї Струпинї на Холмщинї заложено на місце церковної школи польську народню школу, до якої ходить понад 100 дїтей. Кождого вечера відбуваєть ся тут також заходом учителя вечірний курс для дорослої молодїжи, на який крім 50 осіб молодїжи ходять ще й замужні та жонаті. На курсї вчать читання, писання й історії Польщі (не України). На місцї, де висїв портрет російського царя, яснїє тепер не український герб, не портрет котрогось з українських гетьманів, не портрети союзних цїсарів, а польський білий орел. І загалом, не вважаючи на протести місцевої людности, закладають польські власти в українських місцевостях на Холмщинї й Волинї польські школи, не оглядаючи ся на т. зв. „Burgfrieden“. І рівночасно, коли таке дїєть ся в Холмщинї й на Волинї, „Dziennik Cieszyński“ в ч. 6 застерігаєть ся проти роботи нїмецького „Schulverein-у“ (Шкільного Союза), що заложив у Мостах на Шлеску нїмецьку народню школу для місцевих залїзничників-Нїмців.

Голос з Волині. До „Загальної Української Ради“ прислали представники українського міщанства в Володимирі Волинськім таке письмо:

Земля Волинська по довгій розлуці здоровить землю Галицьку з Буковинською й Закарпатською, ділить з нею сьогорічну воєнну просфору та шле їй з мурів старинної столиці щирий привіт, що походить з глибини серця.

При нинїшнїм святї Різдва Христового бажаємо Вам, Дорогорідні Браття, щоб усї Ваші труди принесли багатий стократнїй плід.

Через два поколїння працюєте Ви тяжко над нашим відродженнєм, над здобуттєм нам загарбаних горожанських прав поміж культурними народами. Нам у тюремній темнотї відкрили Ви очі й показували втрачений рай. Ми чули про Ваші здобутки на просвітнім полї, культурнім і економічнім, чули ми також про Ваші щирі заходи коло заснования українського унївєрситету у Львові. Те все робили Ви не тільки для себе.

Дякуємо Вам сердечно, Дорогі Земляки, за всю дотеперішню роботу на полї культурних придбань і просимо в Вас дальшої помочи.

Всї ті здобутки, ті основи правного національного життя, наповнювали нашу душу щастєм, витискали сльози радости, що ось великий український нарід хоч і позбавлений сливе всїх національних прав, при своїй власній мові, при старій літературі, з стародавнїми традиціями високої своєрідної культури й історичної окремішности не потоне так легко в російськім морі, коли мала його частина в державі справедливих законів готовить йому кращу будучність.

Поздоровляємо Вас, Браття, при наступаючім празнику й надіємо ся, що теперішня війна принесе нам волю та новий національно-культурний розвій. Надіяти ся можуть того особливо українські землї, які находять ся по сторонї центральних держав, котрі признавали й будуть признавати ті права за нами. А по тій сторонї саме находить ся вже більша частина колишньої нашої держави короля Данила та Василька. Їх слїдами нерозлучної братньої любови бажаємо й ми йти враз з Вами, певні того, що під Вашим умілим проводом добудемо боже й людське право жити своїм життєм на споконвічній прадїдній землї, — на землї галицько-волинської держави.

Отсе-ж зруйновані та здесятковані, з закрівавленим серцем, серед розвалин і пожарищ, стаємо ми представники православної й римо-католицької міліонової народньої маси при Вашім боцї, Дорогі Браття, та кличемо на весь світ: Ще не вмерла Україна!

Дописка: Ще сердечно просимо Вас, Високодостойних Мужів Галичини, прийняти братерську участь у недолї українського населення, а також ужити свого поважного впливу в відповідних кругах, щоб не зоставити як овець без пастиря розшарпаних і стратованих Українців Волині.

Володимир Волинський, 19 грудня 1916 р.

За Українську Народню Орґанїзацію:

(йде кількадесять власноручних підписів Українців-міщан і міщанок православної й римо-католицької віри).

В справі прийняття до австрійської адмінїстрації. Австрійська Начальна Команда етапів армії повідомила австрійський уряд воєнного надзору, що до Начальної Команди етапів напливають щораз численнїйше особисті подання з просьбою прийняття до військової адмінїстрації без усяких пояснень про кваліфікацію та здібности прохача.

Таких подань не можна зовсїм урядово трактувати й може трапити ся, що їх відкидаєть ся, хоч у разї подання докладних даних про кваліфікації дотичну особу можна-б прийняти.

З сеї причини подаєть ся до загальної відомости, що подання того роду треба надсилати до Начальної Команди етапів (Etappenoberkommando) заосмотрені належно документами та в такім станї, щоб можна було виробити собі погляд про кваліфікації й дотеперішнї зайняття прохача.

Всї такі подання належить очевидно вносити за посередництвом зверхньої цивільної власти чи військової команди, инакше прихильне їх полагодженнє було би з гори виключене.

Ардов про відмеженнє Росії від цивілїзованого світа. В московськім „Утр-і Россіи“ пише Ардов між иншим таке: „Від хвилї вибуху війни ми відтяті від Европи. Не маємо ні машин, ні інструментів, ні скомпліковаиних лїчничих засобів. Ні паперу, ні олївця, ні краватки, ні гузика не можна сьогодні купити. Бо навіть гузиків не вироблюєть ся в Росії. Все, що має якусь звязь з цивілїзацією, або страшно подорожіло або зникло. Шпиталї мусять обходити ся без термометрів. Часописи не мають паперу. Бо хоч Росія виробляє досить паперу, одначе показуєть ся, що до фабрикації сього артикулу потрібно якогось складника, котрий спроваджують з Нїмеччини. Навіть найзвичайнїйші спинки до сорочок зникли з обігу, бо сеї дрібнички доставляла нам Австрія. Навіть помости в наших мешканнях мусять бути брудні, бо показуєть ся, що чистість спроваджували ми з — Австрії. А саме звідти йшла залїзна циндра до чищення помостів, пачка якої коштувала давнїйше 10 коп., а сьогодні за рубля її не дістати. Не маємо жарівок, не маємо уладжень до ґазового освітлення. Словом, недостає нам усього“.

Почаїв по прогнанню Москалїв. Містечко не велике, не відзначаєть ся нїчим особливим; обдряпала його війна багатьома перемаршами російських військ, а „варварські наїздники“ щойно віднедавна забрали ся вичищувати його з культурного бруду російських господарів. У містї 3 церкви, але з них найбільша ще не зовсїм викінчена. Будова двох инших має всї прикмети византійства. Австрійські власти опечатали їх, забезпечуючи перед кватирунками. Нова церква, будована від декількох лїт, се монументальний памятник византійської архитектури. Велику артистичну вартість мають царські ворота й цїлий іконостас, де образи апостолів і святих містять ся в артистично вирізьблених обрамованнях. Двоє входових дверей оправлені в мозаїкову композицію, яка представляє на одних дверях Божу Матїр, на других Христа в окруженню апостолів. У містї звертає увагу також одноповерховий дім архимандрита, уладжений з комфортом бодай не монастирським, також великий, по европейськи уладжений готель, куди заїзджали в часї відпустів товстїйші овечки. Живої душі не стрінути сьогодні в Почаївї. Населенне зовсїм евакуовано. Тільки австрійських вояків видно деколи по темних і вузьких улицях. В мальовничім положенню стоїть монастирь. До церкви ведуть гарні сходи, перед входом до церкви велика тераса з камінною, гарною старою барієрою. Біля церкви монастирь, в якім перед війною було 400 монахів. Лишило ся їх сьогодні ледви кількандцять і живуть в окремих келїях, маючи повну особисту волю враз з правом відправляти приватні богослуженнє. Та часть монастиря, яка при входї союзних військ була пуста, лишила ся ненарушеною; її опечатав австрійський судовий комісарь, а монастирь і його забудованнє вільні від усякого кватирунку.

Галицькі закладники в Росії. Петербурзькі часописи повідомляють, що російське правительство постановило затримати галицьких закладників поки-що в Росії. Головною причиною сього має бути зміст деяких приватних листів до закладників.

Полонені Італійцї. „Новое Время“ з 22 грудня 1915 р. повідомляє: До Петербурга повернув італїйський консуль Гадурелї з подорожі по таборах полонених для розслїдженнє положенне італїйських полонених — австрійських горожан. 3000 Італїйцїв подали поданнє про дозвіл їм повернути до „вітчини“ (себто до Італії). Їх проханнє задовольнено й їх незабаром відішлють до Італії, де мають вступити до італїйської армії.

Нова брошура про Буковину. Вийшла популярна брошура К. Баладиженка „Буковина“ (Зелена Русь). Історично-ґеоґрафічний нарис з 36 малюнками, Петербург 1915 р. 50 ст. Ціна 30 копійок.

„Мистець слова“. Під таким заголовком вийшла в Петербурзі брошура М. Могилянського, присвячена памяти М. Коцюбинського. Ціна 10 копійок.

Судові справи Галичан у Росії. Московські часописи повідомляють, що в московський воєнно-окружний суд передано до розгляду серію судових справ про переступства, поповнені галицькими горожанами тоді, як Галичину зайняло російське військо. Оскаржених евакуовано в свій час з львівської вязниці до Росії. З початку галицькі справи мали передати київському воєнному судови, але на основі розпорядку мінїстерства війни передано їх московському воєнному судови.

Нова брошура про українське питанне. Відомий український журналїст М. Могилянський видав у Петербурзі нову брошуру під заголовком „Українське питанне“. Брошура коштує 20 копійок.

Справленне друкарських помилок. В частинї накладу ч. 61—62 „Вістника“ в вірші У. С. С. Юри Шкрумеляка „Сміх отруї“, стор. 9, 2 шпальта, 13 стрічка з гори має бути „І став“ або „І яв“ зам. „Я став“. В ч. 67—68 „Вістника“ на стор. 52, 1 шп. 10 стр. з гори має бути „берлїнський“ зам. „бельґійський“. Зазначуємо тут загалом, що, не вважаючи на декількаразове робленне коректи, вкрадають ся друкарські помилки завдяки непригожим для українського письма віденським друкарняним обставинам і теперішньому воєнному лихолїттю, коли приходить ся два й три рази переломлювати те саме число, щоб не лишати чистими цїлих листків, сторін і шпальт „Вістника“.

Бібліографія.

Ukránia (Україна). Ukrán—magyar kulturális és gazdasági kapcsolatok szemléje. Szerkeszti Dr. Sztripszky Hiador. Рік І. 1 Зош. Зміст: Чого хочемо? (Програма); Г. С. Назва „Українець“; Імре Водічка. Нова держава; др. Г. Стрипський і др. Балїнт Варґа. Героїчна пісня про похід Ігоря з 1187 р.; Юрій Подградський. Угорсько-українські історичні звязи; Іван Франко. До світла; Нїмецьке товариство „Вільна Україна“.

Передплата річно 16 К., чвертьрічно 5 К. Адреса: Budapest, I., Lógodi-utca 5.

Nicolas Kostomaroff. Deux nationalités russes. Traduit de l'Ukranie par G. Brocher. Льозанна, 1916. Виданне журналу „Revue Ukranienne“. Стор. 51. Ціна 80 сант.

Виказ жертв.

На Укр. Сїчове Військо.

На виказану в попереднїм числї „Вістника“ та присланy д. Іваном Скільським складку громади Березів Вижний у сумі 51 К 10 с (на коляду) зложили: Іван Жмурчак 4 К; по 2 К: Никола Бодруґ, нач. гром., Іван Перцович Йосифа, Софія Бережницька, Катерина Урбанович по Анд., Василь Голинський Хведора, Стефан Симчич Василя, Василь Малкович, писарь гром., Василь Дрогомирецький Петра, Никола Ґеник Григора, Григор Томич Івана, Никола Скільський Івана, Михайло Дрогомирецький Йосиф.; по 1 К; Параска Бодруґ, Іван Симчиц Йосифа, Никола Неґрич, Мендель Прейс, Антось Ґеник Нихайла, Олена Симчич ж. Николи, Василь Перцович Ник., Іван Симчич Павлів, Василь Малкович Мих., Явдоха Симчич Дмитра, Параска Лазарович, Іван Скільський Ільчичин, Никола Неґрич Юрка; по 50 сот. Йос. Гох, Петро Лазарович, Марія Скільська Івана, Володимир Скільський; Михайло Лазарович 40 сот.

На полонених — земляків.

Пані Савина Сидорович — збірку 45 корон з таким листом: „До Славного Союза визволення України в Віднї. Підресилаю переказом збірку в сумі 45 К (сорок пять корон) для полонених Українців. Імена жертводавців: **Ученицї гімназ. С. С. Василіянок 30 К,** Софія Лонцька 4 к, Ірина Домбчевська 2 К, Орися Мудріївна 2 К, Марія Заячківська 2 К, О. Федаківна 2 К, Савина Сидорович 2 К, Одарка Білинська 1 К. Разом 45 К. Хай буде се доказом памяти на Дорогих Закордонних Братів, яким бажаю сили перенести бодро труди дня.

Славному Союзови бажаю найкращих успіхів у працї коло освідомлення Закордонних Братів, щоб вони пізнали й полюбили своє — бідне, а потім, вертаючи в рідні села, несли з собою нове житте — Світло, Волю, ненависть до московського ярма й кінець царському пануванню на Українї. Пишу ся з правдивим поважаннєм. Савина Сидорович, секретарка „Комітету Українок“.

Дві третї збірки се складка молоденьких патріоток української жіночої ґімназії. Не потребуємо зазначувати, що ся жертва, яка може послужити прикладом нашій дорастаючій молодї, зокрема дорога нашим полоненим — землякам і вони заховають її на все в своїх серцях.

Взірцева громада. Громадська зверхність села Карлів прислала нам 80 кор. які „зложила громада Карлів з добровільних датків на найпотрібнїйші цїли, котрих потрібно

для добра українського населення“, як пише до нас у картці п. Юрій Фроляк, громадський писарь.

В імени „Союза“ висловлюємо глибоку подяку за сю щедру жертву. Сподіваємо ся, що за прикладом сеї громади підуть і инші. Пекучих потреб дуже багато та без допомоги самого громадянства годі рушити ся. Звертаємо особливу увагу на потреби помочи полоненим — землякам.

(Далї буде).

Приймаєть ся передплата на періодичні видання „Союза визволення України“.

I. Вістник Союза визволення України

(по українськи)

виходить що тижня в неділю, в розмірі 8 до 16 стор. великого формату з ілюстраціями, рік видання III. Річна передплата виносить 10 К (4 рублї), піврічна 5 К (2 рублї), квартальна 3 К (1·20 рубл.), ціна поодиноких чисел 15 сот. (8 коп.), подвійних чисел 30 сот. (15 коп.).

II. Ukrainische Nachrichten

(по нїмецьки)

виходить що тижня в неділю, в розмірі одного газетового аркуша, рік видання III.

Річна передплата виносить 4 К, квартальна 1·20 К, місячна 40 сот., ціна поодиноких чисел 10 сот.

Оба орґани „Союза“ стоять на самостійницькім, безпартійнім і всеукраїнськім становищі.

Крім статей на теми біжучого полїтичного життя й багатої хроніки з життя Росії, російської України й зайнятих областей російської України багато місця удїляєть ся творам красного письменства та життю й переживанням Українського Сїчового Війська. В „Вістнику“ містять ся правильно огляди голосів чужої преси та книжкових видань про українську справу, огляди воєнних і полїтичних подій, огляди російського життя.

В „Ukrainischen Nachrichten“ подають ся між иншим також переклади творів наших найкращих письменників. Є се єдиний орґан, з якого нїмецький світ довідуєть ся не тільки про наше житте й наші національні змагання, але також про духову творчість українського народу.

Адреса редакції й адмінїстрації обох часописей: Wien VIII, Josefstädterstrasse 79, Tür 6.

Досї в виданнях „Союза“ взяв участь цїлий ряд письменників і полїтичних дїячів а саме: Prof. Samphir Arbure, А. Бабюк, Омелян Бачинський, Юлїян Бачинський, Волод. Біберович, Іван Боберський, Микола Венґжин, Андрій Волощак, Ол. Галичанка, др. Лев Ганкевич, Микола Ганкевич, Катря Гриневичева, Остап Грицай, Володимир Ґадзїнський, Іван Ґелетюк, др. Володимир Ґеринович, М. Дзв-н, Володимир Дорошенко, А. Драчинська, А. Жук, Prof. Dr. Rudolf Eucken, Prof. Dr. I. Jastrow, Dr. H. Kadisch, Петро Карманський, Ольга Кобилянська, др. Іван Крипякевич, Антін Крушельницький, др. Зенон Кузеля, Сидір Кузик, Роман Купчинський, др. Володимир Левицький, др. Евген Левицький, Богдан Лепкий, др. М. Лозинський, Dr. Freih. v. Mackay, др. Осип Маковей, Теофіль Мелень, Маріян Меленевський, др. Осип Назарук, Іван Нїмчук, др. Михайло Новаковський, Микола Опока, Яцко Остапчук, др. Осип Охримович, Василь Пачовський, др. Осип Пеленський, Микола Роґуцький, др. Василь Сїмович, Олександер Скоропис-Йолтуховський, др. Володимир Старосольський, Prof. Dr. Paul Samassa, Володимир Темницький, проф. др. Степан Томашівський, Микола Троцький, Фаон, др. Льонґін Цегельський, Богдан Чайківський, Юрій Шкрумеляк і богато инших.

Львівська Державна наукова бібліотека
№ П

На переломі.

Незабаром вийде під сим заголовком великий, з багатьома малюнками календарь „Союза визволення України“, понад 20 аркушів друку. Є се памяткова книжка для кождого щирого Українця на згадку сучасного великого часу, який становить переломову добу в житю нашого народу, нашої нації. В ній знайде читач цїлий ряд цїкавих статей, котрі всесторонньо освітлюють українську справу, наше минуле й нашу теперішність. От короткий перегляд сих статей: Проф. Лепкий, На новім порозї, Проф. В. Сїмович, Шевченків заповіт, Др. Л. Цегельський, Про причини великої світової війни, Др. З. Кузеля, Наше минуле (коротка історія України), Проф. Б. Лепкий, Кінець української волї, Др. Л. Цегельський, Самостійна Україна, йогож, Про назви „Русь“ і „Україна“, Проф. Ст. Рудницький, Україна (коротка ґеоґрафія), С. Кузик, Потреба самостійности України з економічного погляду, Проф. Б. Лепкий, Погляд на укр. літературу, Проф. В. Сїмович, Короткий огляд укр. літератури, Др. В. Левицький, Українці в Австрії, Др. М. Лозинський, Укр. представництво в Австрії, Вол. Темницький, Укр. Сїчові Стрільці, Ів. Чупрей, Сїчовий рух, Проф. Боберський, Сокільський рух, Др. І. Крипякевич, Коротка історія укр. війська, Вол. Дорошенко, Українство в Росії, А. Жук, Союз визволення України, Проф. Гр. Микетей, Червоний Хрест, Вол. Темницький, Огляд світової війни і ин.

Поза тим в календарі поміщено багато поезій найвизначнїйших наших письменників, дібраних так, щоб доповнювали й поґлиблювали зміст відповідних статей.

Ціна календаря незвичайно дешева, всього 1 Кор. 20 сот.

Українське Слово.

Полїтична, економічно-суспільна й лїтературна ґазета.

ВИХОДИТЬ ЩО-ДНЯ У ЛЬВОВІ.

Видає й відповідає за редакцію: др. Сидір Голубович.

Адреса редакції й адмінїстрації: Львів, Руська 3; експедиції: Бляхарська 11.

Умови передплати:

У Львові:		У краю і державі:	
На рік	К 18.—	На рік	К 24.—
На півроку	„ 9.—	На півроку	„ 12.—
На чверть року	„ 5.—	На чверть року	„ 6.—
На місяць	„ 2.—	На місяць	„ 2.50

Ціна одного примірника 6 сот., по-за Львовом 10 с.

Виходить що-дня рано. **Дїло.** Видає: Вид. Спіл. „Дїло“.

Редакція й Адмінїстрація: Львів, Ринок ч. 10. — Експедиція: вул. Руська ч. 1.

Начальний редактор: Василь Панейко.

Передплата

	в Австро-Угорщині,	за границею.	у Львові
місячно	2·40 К		2 К
чвертьрічно	7.— „		6 „
піврічно	14.— „	20 К	12 „
цїлорічно	28.— „	40 „	24 „

Зміна адреси 50 сот. Ціна примірника у Львові 6 сот., поза Львовом 8 сот., на зайнятих територіях 5 коп.

Зміст: Чорне море й інтереси союзників. — Др. М. Лозинський. Галичина в житю України. VIII. Значіннє австрійської України в часї російської окупації для української справи в Росії. — М. Троцький. Противоєнний рух у правих кругах Росії. — Краснов. Що тепер дїєть ся в Росії? — З поезій У. С. С. Юри Шкрумеляка. Заснів. Зрадливій коханцї. Снїжини. Мерцї. Снів борців. — А. Бабюк. Різдво в Сїчовім Коші. — Ш. Т. На Волині. — Чому виїхав Джордж Рафаловіч до Америки? — Вісти: Розвязаннє мануйлівської „Просвіти“. Відносини в Луцьку. З Київа. У справі колишнїх грекокатоликів Холмщини. З дїяльности українського „Товариства помочи для людности України“. З російських часописей. Галицькі закладники. Репресії. Нові епархії на Україні. Із українського кооперативного руху. Похід на Україну. Польський напір на українські землї. Голос споконвічно-української Волині. В справі прийняття до австрійської адмінїстрації. Ардов про відмеженнє Росії від цивілїзованого світа. Почаїв по прогнанню Москалїв. Галицькі закладники в Росії. Полонені Італійці. Нова брошура про Буковину. „Мистець слова“. Судові справи Галичан у Росії. Нова брошура про Українське питаннє. — Бібліоґрафія. — Виказ жертв.

Відповідає за редакцію: Волод. Біберович.
З друкарнї Адольфа Гольцгавзена у Відні.